

Sannheten taler med lav stemme

Det nye toleransebegrepet tillater ikke overbevisninger – av Robert Spaemann. Utdrag fra et foredrag holdt på et tverrfaglig symposium med tema ”Sannhet, pluralisme, relativisme – skader absolutte overbevisninger demokratiet?”

04.08.2008

Når det i dag snakkes om ”sannhet”, er den rådende oppfatning at det med hensyn til den reelle virkelighet bortenfor vår vitenskapelige modell,

ikke finnes noen sannhet. Altså heller ikke med tanke på all såkalt informasjonsviten. Her utvikler det seg i frihetens navn en heftig motstand mot ethvert krav på sannheten. Det tales som sagt hele tiden om ”verdier”, men dette begrepet er i dagligtale tvers gjennom farget av relativisme. Allerede det å snakke om ”våre verdier” eller om ”kristne verdier” er relativistisk. Det antyder jo at verdier baserer seg på vurderinger, i stedet for det motsatte, at vurderinger baserer seg på verdier. Hvis et krav på det absolutte gjøres gjeldende for europeiske verdier, gjelder dette kravet egentlig bare for en eneste verdi, som absolutt skal gjelde, nemlig Europas høyeste verdi ifølge en uttalelse fra forbundskansler Angela Merkel, og det er toleransen.

Men i dette finnes mange logiske brister. Toleranse retter seg mot andre menneskers overbevisninger,

som vi synes er meningsløse, men som vi likevel respekterer, fordi det finnes mennesker som identifiserer seg med dem. Og en slik toleranse bygger på ens egen overbevisning som er full av forutsetninger, nemlig om hvert enkelt menneskes verdighet.

Forestillingen om verdier bryter sammen

I dag sies det imidlertid overalt at absolutte sannhetsoverbevisninger ut fra sin natur er intolerante, fordi de anser motsatte overbevisninger for å være falske. Dermed bryter hele forestillingen om verdier sammen. Toleranse respekterer overbevisninger. Det nye toleransebegrepet forbyr folk å ha overbevisninger, fordi disse per definisjon er intolerante. Når det gjelder metafysisk og normativ tenkning skal det bare finnes vilkårlige meninger. Men det tas ikke

hensyn til at også meninger leder hen mot sannheten og ikke relativiserer sannheten. Den som tror at det i andre solsystemer også finnes tenkende og følende vesener, kan ikke forvandle denne meningen til viten ved hjelp av bevis. Også den motsatte oppfatning vil finnes. Bare sannheten er uavhengig av meningsforskjeller. Enten finnes det nemlig slike vesener, eller så finnes de ikke, selv om vi aldri kommer til å få vite det. Det vil si at den ene av meningene er sann, den andre falsk. Vi kan forestille oss en liknende diskusjon blant tenkende vesener i et annet solsystem angående vår egen planet. Vi vet nøyaktig hvem som har rett av de to anskuelsene. For vi vet at vi finnes, og at ethvert vesen i universet tar feil, hvis det påstår at vi ikke finnes.

Naturligvis innskrenker sannheten vår forestilte frihet med dens mangfold av muligheter. Det ligger i

sakens natur. ”Sannheten, min kjære sønn,” skriver Matthias Claudius, ”sannheten retter seg ikke etter oss, vi må rette oss etter den.” Det er klart at den som har studert fysikk, ikke lenger kan foreta vilkårlige fantastiske antagelser om den fysiske virkelighet. Likevel er Jesu ord gjeldende: ”Sannheten skal frigjøre dere”. Fri der den som vet hva han gjør, for bare han gjør hva han vil. Den som tar en feil medisin, i troen på at den vil hjelpe ham, tar ikke gjort hva han ville, for han ville bli frisk. Bare den som kjenner til medisinenes virkning, gjør hva han vil, når han tar den rette. Dette argumentet ble på en uovertruffen måte utviklet allerede av Platon.

I Johannes-evangeliet svarer Jesus på Pilatus' spørsmål, om han var en konge: ”Min oppgave er å vitne om sannheten – det er derfor jeg er født, det er derfor jeg er kommet til verden.” Vi kan undres over hvorfor

dette er svaret på Pilatus' spørsmål. Det er typisk for Jesus i Johannes-evangeliet, at han ofte svarer på spørsmål på en måte slik at man først ikke forstår hva svaret har med spørsmålet å gjøre. I dette tilfellet virker det klart for meg. Fra naturens side er ingen mennesker konge over andre. Konge er bare den som kjenner og forstår sine undersåtter i dypet av deres vesen og deres vilje, og derfor leder dem dit de egentlig og i grunnen selv vil gå. Sannhetens makt er det eneste alternativet til noen menneskers makt over andre mennesker.

Vi kan gjøre dette klarere ved å ta et eksempel fra vår egen grunnlov, som inneholder de allmenne friheter og rettigheter som ikke kan endres ved parlamentariske flertallsavgjørelser. Hvis det ikke finnes noen sannhet innen lovens område og altså ingen makt over sannheten, da er en slik grunnlov de dødes makt over de

levende. Hvis de grunnleggende rettighetene bare er uttrykk for de personlige forestillingene hos lovskriverne, da betyr de helt enkelt tyranni. Det er noe annet hvis lovskriverne, delvis med ferskt inntrykk fra nazimakten, hadde uttrykt en sannhet om mennesket og dets verdighet som de på ingen måte betraktet som noe som hadde sitt opphav i deres egen forestillingsverden. På samme måte som vi ikke underkaster oss Pythagoras som person, når vi har lært oss den pytagoreiske læresetning. Den som har forstått læresetningen, kan rolig glemme Pythagoras' navn.

Det finnes i dag en viss innsikt i det faktum at en ekstrem relativistisk individualisme betyr en sosial katastrofe, og at ingen nasjon kan bestå uten et visst verdigrunnlag. Men der oppdragelse i samsvar med dette syn skjer uten tro på den

sannhet som fremkommer av dette, da handler det bare om å legge til rette for en herskesyke som i dag generelt viser seg som ”politisk korrekthet”. Den retter seg mot å tilpasse seg, ikke mot sannheten.

Innsikt i sannheten finnes imidlertid bare i frihet. Atferd kan og må iblant fremtvinges. Sannhetsinnsikt og tro kan ikke fremtvinges. Sannheten taler med lav stemme.

Vi lever i dag i en verden der den virtuelle virkeligheten spiller en stadig større rolle. Vitenskap og teknikk vinner sine erkjennelser i stor grad ved at de simulerer den naturlige virkeligheten. Den perfekte simulering er den som man ikke kan skille fra originalen i det hele tatt. Så går menneskene umerkelig over til å betrakte selve virkeligheten som identisk med simuleringen av den. Datamaskinene skal være så lik menneskene som mulig. Tilslutt

innbiller vi oss at vi selv ikke er noe annet enn våre datamaskiner.

Dermed føres man til å tenke på en salme om hedningene som tilber sine håndlagde guder: ”De ser ikke, de hører ikke, de går ikke, de kan ikke lukte.” Og deretter fortsetter salmisten: ”Slik blir også de som lager dem”.

Likevel verger mennesket seg instinktivt mot å bare ha med simuleringer å gjøre. La oss forestille oss at vi skulle få tilbudet om at vi fra nå og til vår død skulle få leve i en tilstand av den høyeste eufori. Vi skulle få se et eksempel på et slikt menneske. Han ligger på et operasjonsbord, han er bevisstløs. Det føres tråder inn i hjernen hans, som stimulerer visse hjerneområder, og frembringer denne euforiske tilstanden hos ham, en tilstand som vil vare inntil høy alder, da han vil bli drept med en varsom sprøyte, uten at han merker noe. Og nå blir vi

spurt om vi også ville bli behandlet som dette mennesket. Jeg tror at det bare finnes et fåtall mennesker som var rede til å bytte ut sitt vanlige, banale, både glade, triste og kjedelige liv mot denne eufori. Hvorfor? Mennesket som behandles på denne måten er jo åpenbart svært fornøyd. Ja, men vi vil ikke ha den slags tilfredsstillelse. Det mennesker lengter etter er som alltid virkelighet, sannhet.

Filosofen Robert Spaemann, født 1927, er en av de mest betydningsfulle representantene for tenkning i den aristotelisk-kristne tradisjon. Frem til han gikk av med pensjon i 1992 var Spaemann i nesten 20 år professor ved Ludwig-Maximilian-universitetet i München. Fornuften i den kristne tro er blant de sentrale elementene i hans filosofi. Spaemann er blant annet rådgiver for pave Benedikt XVI.

Teksten er et utdrag fra et foredrag forfatteren holdt i juni i Köln.

Spaemann holdt foredraget på et tverrfaglig symposium med tema ”Sannhet, pluralisme, relativisme – skader absolutte overbevisninger demokratiet?” Det ble arrangert av ”Lindenthal-Institut”, som står Opus Dei nær. I tillegg til Spaemann talte blant annet filosofen professor Hanna-Barbara Gerl-Falkovitz, sosialetikeren professor Manfred Spieker og medisinprofessor Hans-Bernhard Wuermeling.

Kölner Stadt-Anzeiger

.....

pdf | dokument generert automatisk fra
[https://opusdei.org/nb-no/article/
sannheten-taler-med-lav-stemme/](https://opusdei.org/nb-no/article/sannheten-taler-med-lav-stemme/)
(01.03.2026)